

Irodalmi Szemle.

Közművelődésünk és a harmadik egyetem.

Írta: dr. Berzeviczy Albert. Budapest, 1894. 8-adrét 103 l.

Dr. Berzeviczy Albert, egy évtizeden át közoktatásügyi miniszteriumi államtitkár, nagybecsű tanulmányt írt egy nagyfontosságú kérdésről, a harmadik egyetem felállításának szükségességéről s ehez fűződő fontos culturalis érdekeinkről.

Úgy az író egyénisége, a ki két nagyérdemű cultus-miniszternek volt főmunkatársa és első tanácsosa; úgy a tárgy fontossága megérdemli, hogy tüzetesebben ismertessük e nagy jelentőségű munkát, a mely eleitől fogva megvilágítja a harmadik egyetem kérdésének fejlődését, jelenlegi állását s a magyar közművelődés fejlesztése és gyarapítása iránt érzett meleg lelkesedéssel, nemes idealismussal, de egyzersmind praktikus tanácsokkal harczol az eszményi czélért, melytől hazánk culturalis fejlődésének újabb lendületét várja, reméli és bizonyítja.

Berzeviczy mindenekelőtt megokolja, hogy mi indította őt e tanulmány írására. Az, hogy a közvélemény nincs előkészítve, kellőleg tájékoztatva a harmadik egyetem kérdéséről s ő meg akarja azt nyerni az eszmének, melynek Trefort oly lelkes barátja volt, s mely Csáky gr. minisztersége alatt részint az ő (Berzeviczy által nem osztott) meggyőződése miatt (a ki idő előttinek tartotta), részint a viszonyok kedvezőtlen volta miatt leszorult a napi rendről.

A harmadik egyetem eszméje 1876-ban merült föl először határozottabb alakban és pedig Pozsony város részéről. A jogakadémia tanári kara tett felterjesztést először ebben az ügyben Trefort miniszternek, majd az ő válaszára 1878-ban a város intézett felíratot a miniszterhez és a királyhoz s ő felsége felhatalmazta a minisztert, hogy egy harmadik egyetem létesítésére nézve a további lépéseket alkotmányos úton megtehesse.

Erre más városok is sorompóba léptek igényeikkel: Győr 1878-ban, Szeged az 1879-iki árvíz után, Sárosvármegye pedig 1881-ban egy az

északi felvidéken felállítandó egyetem eszméjét pendítette meg. Erre Kassa is jelentkezett, 1881 jun. közgyűléséből felíratot intézve a cultus-miniszterhez.

Trefort mind Szegedre (1881), mind Kassára ellátogatott (1882) szakértőivel.

Új stadiumba lépett a kérdés, midőn a kérvényeket a képviselőház közoktatási bizottsága tárgyalni kezdette (1883. febr.—máj); előadója éppen Berzeviczy volt. Az albizottságban megkérdezett 23 szakértő közül 14 a felállítás mellett nyilatkozott; kilenczen időelőttinek tartották, köztük br. Eötvös Loránd, Felméry Lajos stb. Eötvös csupán annak koraiságát hangsúlyozta s létesítése indokául nem a bp. egyetem túltömöttségét, hanem a tud. működés élénkítését jelölte meg. Eme véleményének alapján a közoktatási bizottság 1884 május 8-án kelt jelentésében kimondotta, hogy *az ország általános kulturális érdekei tekintetéből szükséges egy harmadik egyetem létesítése.*

De az országgyűlés csakhamar feloszlott s az 1884/87-iki figyelmezt eleinte az 1885-ik országos kiállítás, később más ügyek kötötték le. Trefort 1885-ben törvényjavaslatot közölt miniszter társaival a legsürgősebben szükséges orvos tud. kar felállításáról Pozsonyban; de ez is megfeneklett.

Trefort halála után (1888.) az új cultusminister gr. Csáky Albin kijelentette, hogy a harmadik egyetem ügyét még elérkezettnek nem látja.

Az új egyetem eszméje 1892-ben merült fel ismét az ezredéves ünnepély tervezetei között, és pedig a Debreczenben felállítandó protestáns egyetem képében. Erre a régi aspirans városok is megindultak; Szeged és Pozsony 1893-ban újra kérvényeztek a képviselőházhoz és deputatioztak és tekintélyes összegeket ajánlottak fel az egyetem elősegítésére. Br. Eötvös Loránd az új cultusminister a képviselőház pénzügyi bizottsága előtt nem régen tett nyilatkozata szerint most még nem látja a harmadik egyetem idejét elérkezettnek.

Berzeviczy ezzel ellenkező felfogásból veszi védelmébe a harmadik egyetemet és felállítása szükségét és időszerűséget igen nyomós, meggyőző érvekkel bizonyítja. Kimutatja, hogy a kérdés eddig rendesen valami ferde nézőpont alá helyeztetett. Előbb a helyi versengés prédája lett. Majd a budapesti egyetem túltömöttségét állították fel indító okúl. Berzeviczy ideális szempontból, a tudomány művelése és terjesztése, a culturalis fellendülés magasabb érdekeiben magában keresi a 3-ik egyetem létjogát és szükségességét.

Végig megy az európai művelt államok egyetemei statisztikáján és kimutatja, hogy a népesség és az egyetemek száma között Oroszország kivételével nálunk a legkedvezőtlenebb az arány. Rámutat a nemzeti szempontra is, hogy mily nagy előny várható egy harmadik egyetemtől *abban a hódító harcban is, a melyet nemzeti kulturánk érdekében saját területünkön kell vívunk.*

A felsőbb oktatásnak közvetlen érdeke is kívánja egyetemeink szaporítását. A jogi szakmában mutatkozó túlképzést s az orvosi, tanári pályákon való szellemi munkások hiányát ettől várja orvoslandónak.

Az orvosnövendékek Bécsbe tódulását az ott szerzett orvosi diplomák nostrificálása által véli csökkenthetőnek.

Meggyőzően bizonyítja be, hogy *valamely egyetem hallgatóságának a nagy centrumokhoz képest csekély létszáma korántsem bizonyítéka jelentéktelenségének*. És itt meleg rokonszenvvel s nagy elismeréssel nyilatkozik a „gyakran indokolatlan kicsinyléssel emlegetett“ kolozsvári egyetemről. „Csak utána kell nézni — úgymond — hogy a tudományok bármely ágában a kolozsvári egyetem tanárai 22 év alatt mekkora és milyen értékű részt vettek tud. irodalmunk fejlesztésében és meggyőződünk felőle, hogy a kolozsvári egyetem egy hatalmas új forrását nyitotta meg nemzeti tudományosságunknak, nemzeti kultúránknak, a mely nélkül nem emelkedett volna szellemi életünk mai színvonalára.“ *„A kolozsvári egyetem példáját — úgymond — a leg-erősebb buzdításnak tartom arra nézve, hogy minél előbb egy harmadik egyetem föllállítása által nyissunk egy újabb forrást művelődésünk, szellemi haladásunk számára.“* Elősorolja mily kitűnő tanárokat adott a kolozsvári eddig is a budapesti egyetemnek.

A felekezeti egyetemeknek nem barátja. A protestáns theologiai facultást a kolozsvári egyetemmel kapcsolatosan óhajtaná létesítendőnek.

A hely kérdésében Pozsonynak ad elsőbbséget az egyetemért versengő városok között és ezt érvekké okolja meg. Szegeden — szerrinte — egy második műegyetem volna állítandó.

Végül megjelöli a harmadik egyetem felállítása gyakorlati keresztülvitelének módozatait s a költségek összegét is.

A milleniumra maradandóbb s az új ezredévre üdvösebb kihatású alkotást nem ismer, mint a harmadik egyetem ügyének legalább az elhatározás stádiumáig megérlelését, mert *„egyedül a tud. műveltség az, a mely egy nemzetnek valódi értékét megadja, képessé teszi rá, hogy mások fölébe emelkedhessék s az idők múlásával nyugodtan szembenézzon.“*

Berzeviczy tanulmánya, hisszük, hogy a harmadik egyetem felállításának új lendületet ad, hogy a közvélemény érdeklődését felkelti, s az eddigi kicsiny szempontokból magasabb eszményi magaslatra emeli. Könyve egy igazi szakértőnek minden oldalról fényt derítő munkája, ideális nemes gondolkodás, magasröptű szellem, s a nemzeti culturáért lelkesen dobogó szív megnyilatkozása, a mely írója iránt is a tisztelet és nagyrabecsülés érzetét költi fel az olvasóban s azt a jóleső meggyőződést, hogy a politikai változások szeszélye csak a gyengéket kényszeríti tétlenségre, a tudás és szellem ereje — hivatalos állás nélkül is — hat, alkot és előbb-utóbb győzedelmeskedik.

SZÁDECZKY LAJOS.